

Per què també els ciclistes?

Els totalitarismes i els integrismes han construït al llarg de dos mil anys els tòpics antisemites, encara vigents.

A la península Ibèrica hi ha hagut també una tradició antisemita molt irracional.

Fins a l'extrem que, durant el franquisme, es fomentà un antisemitisme –sense gaires jueus– lligat al nacionalcatolicisme. Un antisemitisme que equiparava jueus i catalans perquè, al capdavall, ambdues comunitats eren portadores dels mateixos valors.

Un dels acudits més típics i tòpics per explicar què és l'antisemitisme i per demostrar l'existència de prejudicis contra els jueus ens diu que, a Polònia o on sigui, hi ha dos homes que passen pel carrer. Un li diu a l'altre: "M'ha arribat un rumor. Diu que el Govern vol expulsar els ciclistes i els jueus." L'altre respon: "I per què, els ciclistes?". Naturalment, no pregunta per què, els jueus. Ja se sap. Ja s'ha interioritzat. No necessita explicació. Al llarg de dos mil anys, el món jueu ha estat una part integrant importantíssima de la nostra cultura. L'antisemitisme, també. Des dels avalots anti-jueus de la Catalunya medieval –i abans– fins a l'holocaust nazi –i després–, el recel, l'animadversió, l'odi als jueus ha estat un element constant de les cultures mediterrànies i occidentals, fins el punt de poder afirmar que ha estat un dels factors essencials en el manteniment del poble jueu fins avui: quan els jueus han decidit integrar-se, l'antisemitisme els ho ha impedit.

Però, què és això de l'antisemitisme? Per què hi ha una forma especial de racisme que consisteix en l'odi als jueus? Per què aquest odi pot adquirir formes tan violentes com les que va engendrar el nazisme, amb l'aspiració a exterminar completament el poble jueu? L'antisemitisme –contra alguns dels tòpics economicistes sobre el racisme– ha actuat contra jueus pobres i rics, aïllacionistes i integrats, de l'est i de l'oest, de la riba nord i de la riba sud de la Mediterrània. Què tenen els jueus, que provoqui aquest odi tan especial? Per què precisament amb els jueus? Probablement la resposta és complexa, tot i que arrenca d'un factor essencialment religiós. Per dir-ho de pressa: els jueus són sotmesos a una discriminació en el món cristià –també en el món musulmà, però

per altres causes– perquè són el poble deïcida, el poble que va matar déu, el poble que no va saber reconèixer Jesús. Aquestes discriminacions –sumades a la pròpia vocació de supervivència– donen als jueus uns determinats papers socials, que alimenten noves formes d'odi. Al final, en l'antisemitisme modern, a partir d'unes antigues i gairebé oblidades arrels religioses, l'odi al jueu és polític, social i cultural. Esclata d'una manera particularment terrorífica durant el nazisme i també durant l'estalinisme, però encara avui és ben viu.

El refús a l'altre. Si hem d'analitzar l'antisemitisme modern, els tòpics sobre els jueus que encara són vius avui, ens trobarem amb unes quantes constants, algunes de les quals s'han mantingut des de l'edat mitjana fins avui.

a) L'odi a l'altre. El jueu és, per a moltes comunitats cristianes i musulmanes, l'altre, el que és diferent. El que viu entre nosaltres però en el fons és diferent. I encara una cosa pitjor: essent diferent, no és marginal, té un cert paper social, pot tenir diners o poder o fama. Per al nazisme, el jueu era l'estranger enmig del món ari. Però era un estranger present a Alemanya des de feia més temps que molts alemanys i perfectament assimilat a la llengua i la cultura. Aquesta combinació de presència i diferència està en el centre de l'antisemitisme.

b) La teoria de la conspiració. És una constant. La minoria conspira contra la majoria i amb les seves xarxes ocultes de contacte i informació intenta imposar-se sobre la majoria. Això està en la gènesi dels avalots del segle XIV contra els jueus hispànics, acusats de provocar la pesta o de fer servir la sang dels nens cristians per a les seves cerimònies, però arriba fins als nostres dies: després de l'11 de setembre de Nova York l'antisemitisme clàssic, cristià i musulmà, fa cir-

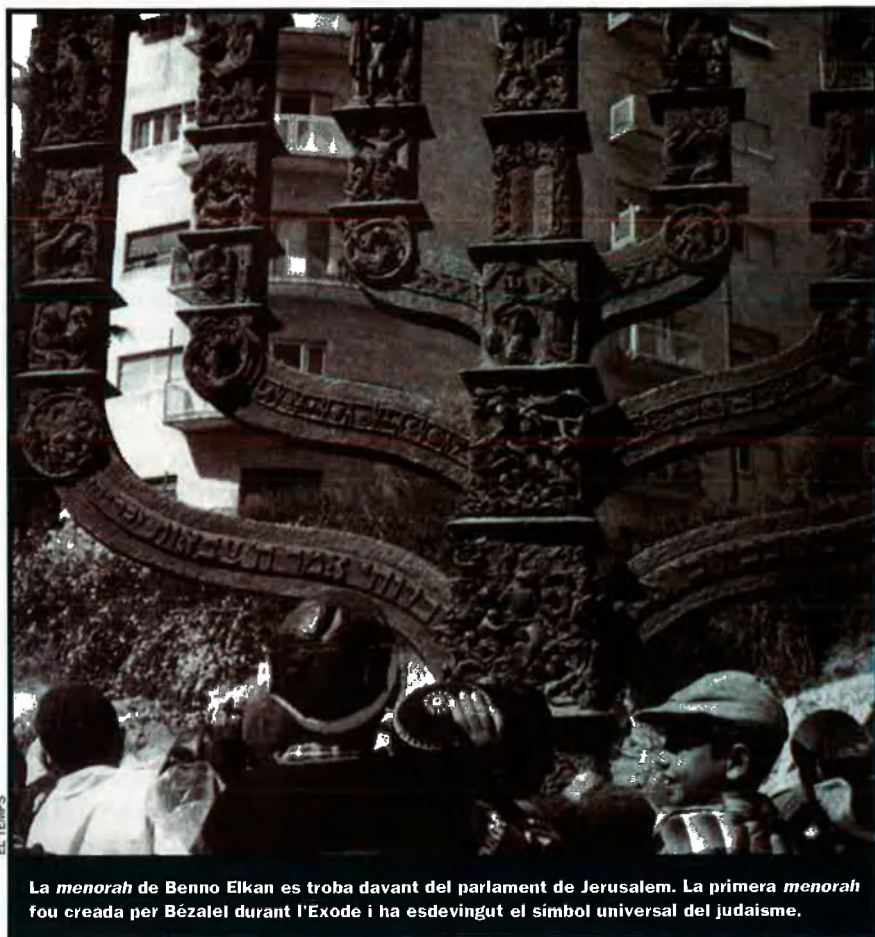

cular que aquell dia els jueus no van anar a treballar a les Torres Bessones. La culminació d'aquesta teoria conspirativa –que és en el fons del mite del lobby jueu als Estats Units– van ser els *Protocols dels Savis de Sió*: un llibre redactat per la policia tsarista que contindria les actes d'una reunió dels jueus per planificar el domini del món.

c) El refús d'uns valors. El pas dels anys ha anat associant el món jueu a uns valors i sovint el refús d'aquests valors ha portat a l'antisemitisme. El jueu representaria els valors de la raó, de la ciència, de la ciutat, del món econòmic. Els moviments irracionalistes, els moviments que van contra tot això, sovint escullen el jueu com a cap de turc. Fins i tot en països i moments on no hi ha jueus de veritat: el franquisme va generar el seu propi antisemitisme sense jueus, perquè era de fet l'antisemitisme contra un arquetip.

d) L'integrisme religiós. Les grans religions monoteïstes han nascut de matriu jueva però s'han enfrontat amb aquesta matriu. Cristianisme i islam són en un cert sentit escissions del judaisme que, en les seves formulacions més integristes, senten la necessitat de demarcar-se dels seus orígens. L'islam neix en confrontació amb el judaisme, a la península aràbiga. El catolicisme integrista és la principal font d'antisemitisme fins al segle XX.

Totalitarisme i antisemitisme. Si l'antisemitisme ha estat una constant, amb pujades i baixades, en els últims dos mil·lennis d'història occidental, és curiós com les seves expressions més violentes han anat associades a formes de pensament totalitari. El nazisme va ser antisemita, probablement per damunt de qualsevol altra cosa. No cal aturar-s'hi gaire. Però també l'estalinisme va ser profundament antisemita i va produir una forta repressió del món jueu. Quan l'Argentina va patir una dictadura militar, una de les primeres conseqüències va ser la persecució del món jueu organitzat, molt potent en aquell país després de les migracions europees del XIX. El Ku-Kux-Klan, la Falange, però també aquesta nova forma de totalitarisme que coneixem amb el nom

La menorah de Benno Elkan es troba davant del parlament de Jerusalem. La primera menorah fou creada per Bézalel durant l'Exode i ha esdevingut el símbol universal del judaisme.

d'integrisme islàmic, són profundament antisemites.

Probablement, l'enllaç entre antisemitisme i totalitarisme ve precisament d'allò que comentàvem abans: el jueu és el diferent entre nosaltres. El pensament totalitari pretén, com indica el seu nom, abastar la totalitat i per tant suprimir la diferència. El jueu molesta als projectes totalitaris, sigui el totalitarisme religiós d'Isabel la Catòlica o sigui el totalitarisme nacionalista de Hitler o el totalitarisme social –i també nacionalista– de Stalin. En qualsevol cas, els índexs més grans de refús al món jueu es produeixen sempre en el si de les concepcions totalitàries del món i disminueixen enormement entre les visions obertes, democràtiques i que admeten la pluralitat.

L'antisemitisme franquista. La península Ibèrica té una llarga tradició antisemita, que afecta també els territoris de la Corona d'Aragó, i que va es-

clarar especialment l'any 1391 amb els assalts als calls i les conversions forçoses. Des de llavors fins al segle XX s'ha mantingut un antisemitisme racista, que recela del jueu encara que s'hagi convertit al cristianisme. És l'antisemitisme dels estatuts de netedat de sang, és el sentiment antixueta a Mallorca, és tot l'immens aparell de la propaganda cultural del barroc castellà, que té com a fonament publicitar que el món té un ordre natural per la sang, que la sang jueva i mora ocupa la banda baixa d'aquest ordre, i que cal combatre la tendència moderna, que pretén que l'ordre social depengui no de la sang sinó del diner i del propi esforç.

En el segle XX, el primer antisemitisme hispànic –que és un antisemitisme sense matèria primera, sense jueus– és fonamentalment religiós, lligat a l'integrisme catòlic. Només als anys trenta neix un antisemitisme més polític i ideològic, lligat al feixisme espanyol. Per a aquest antisemitisme, el jueu és el por-

tador dels valors de la modernitat: el racionalisme, la ciència, l'economicisme, la democràcia. El jueu seria al mateix temps dues coses molt odiades, per econòmiques, per un feixisme que es pretén sobretot místic: el capitalisme i el comunisme. Hi ha un interessantíssim poema d'Agustín de Foxà –portaveu del feixisme, l'antiamericanisme i l'antisemitisme falangista– on el poeta es dirigeix al soldat musulmà que combat amb les tropes de Franco contra la República i li diu que al cap i a la fi són aliats, perquè tots dos són homes de déu, místics. Davant seu tenen un únic enemic, perquè al seu davant *“los hombres sin Dios aguardan con tanques de oro judío y cien banderas del Asia”*. El jueu és la fàbrica i la moneda, la modernitat, la indústria, el racionalisme, el liberalisme, el comunisme, tots els grans pecats per a un místic i guerrer alhora, com pretén ser el falangista.

Curiosament, el franquisme, que és profundament antisemita, fa una estranya distinció. Molts feixistes espanyols han conegut la realitat nord-africana o fins i tot turca, on hi ha sefardites. El sefardita, per a ells, no és ben bé el jueu, sinó que és un personatge entranyable, un

petit botiguer, un pobre home, que a més és fidel a la memòria i a la llengua d'Espanya. El sefardita és una realitat simpàtica, anacrònica, premoderna. El jueu –és a dir, el jueu del centre d'Europa– és el portador de tots els arquetips: l'economista, el ric, el que conspira.

Antisemitisme i anticatalanisme.

En el segle XVII, un personatge integrista religiós i polític com Quevedo –però un poeta extraordinari, una cosa no treu l'altra– va escriure amb poc temps de diferència un pamflet contra els jueus i un pamflet contra els catalans, aquest últim amb motiu de la guerra dels Segadors. Potser és un precedent aïllat, però va fer fortuna. Per al pensament antimesocràtic espanyol, de vegades a mig camí entre el carlisme i l'anarquisme com Pío Baroja, més sovint obertament feixista. Catalans i jueus són una mateixa cosa, perquè al cap i a la fi són els portadors dels mateixos valors: l'economia, el diner, el racionalisme, la modernitat, la indústria, la ciutat. Pío Baroja escriu que els catalans són els jueus d'Espanya, i per a ell no és un elogi. La propaganda franquista escriu que la Lliga era un partit de conversos i judaïtzants, amb Cambó al davant, i

que Companys no podia ser altra cosa que un jueu convers, com quedaria demostrat per la seva fesomia. El catalanisme, s'escriu en alguns articles a l'*Abc*, era un producte jueu, seguint els plans dels Savis de Sió, necessitats de vèncer l'última barricada de la cristiandat, que era Espanya.

En qualsevol cas, els tòpics sobre els jueus que l'antisemitisme ha anat construint al llarg de dos mil anys són avui ben vius. Els jueus dominen els diners, dominen les finances, dominen els mitjans de comunicació, dominen el cinema, dominen el món. Els jueus conspiren contra el món. Els *lobbys* jueus són els veritables poders a l'ombra. Tant se val que hi hagi jueus pobres, rics i ni pobres ni rics; que n'hi hagi de dreta i d'esquerra; que sigui considerablement difícil posar d'acord uns quants jueus sobre unes quantes coses. Tot això és indiferent. Els tòpics de l'antisemitisme, amb l'altaveu dels pensaments totalitaris, són ben vius al segle XXI, al marge de la realitat. Perquè, ja se sap, des quan la realitat ha servit per desmentir un arquetip, un tòpic, un prejudici, una forma de racisme?

Vicenç Villatoro

Comunitats jueves als Països Catalans

Els jueus formen una petita minoria a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears.

El 1492 es una data que tothom coneix per dos fets amb arrels comunes: el descobriment d'un nou continent i l'expulsió dels jueus dels regnes de Castella i Aragó.

El judaisme que en època medieval va impregnar els carrerons dels calls de ciutats i viles de Catalunya, Aragó, València i Mallorca va quedar soterrat després del decret d'expulsió. Els nous cristians que es podrien considerar cripto jueus, perseguits per la Inquisició, perderen a poc a poc la consciència del seu passat jueu. Les nostres terres quedaren ermes d'una

creant, sense la memòria d'haver existit. Només en el cas de Mallorca s'ha mantingut el reconeixement de ser una comunitat amb un passat comú. Els xuetes, malgrat els moments d'aïllament i rebuig, mantenen el record de formar part del poble jueu. Hi ha famílies eminentment endogàmiques que durant segles no s'han barrejat amb cristians i han conservat les arrels jueves. Les tradicions vinculades a la religió ja han desaparegut, però mantenen la consciència de pertànyer al judaisme per herència.